

Болалар тарбияси учун 30 восита

«Одамлардан (мутакаббирлик билан) юзингни ўгирмагин ва ерда кибру-хаво билан юрмагин. Чунки Аллох барча кибру-хаволи, мактанчок кимсаларни суймас. Юрганигда ўртача юргин ва овозингни паст килгин. Чунки овозларнинг энг ёмони эшаклар овозидир». (Лукмон 18-19).

Имом Ибн Кудома Алмакдсий ўзининг: «Минхожул-косидин» номли китобида бир неча одобларни зикр килади: «Бола вояга етиб, унда фикрлаш аломатлари намоён бўлса, уни яхши кузатиш ва ахволини ўрганиш лозим бўлади. Чунки, боланинг калби содда ва тоза бўлиб, у хар кандай накшни кабул килишга тайёрдир. Агар яхшиликка одатлантирилса, яхшилик билан улгаяди. Унинг савобида ота-она ва тарбия берувчилар шерик бўлади. Агар ёмонликка одатланса, ёмонлик билан улгаяди ва жавобгарлик унинг якинлари бўйнига тушади. Шунинг учун болани эҳтиёт килиш, тарбиялаш, ёмонликлардан пок тутиб яхши ахлоklarни ўргатиш лозимдир. Агар бола юзида хаё нурлари кўриниб баъзи ишлардан уялса ва хаё килса ва уни ёмон деб билса, бу Аллох таолонинг хидояти ва ахлокининг яхшилиги ва калбининг тозалигига далолат киладиган яхшиликдир. Агар боланинг холати шундай бўлса, у балогатга етганда комил акли бўлиши билан келажаги порлоқдир. Болага чиройли одоб беришга риоя килиш диққат эътиборга сазовор ишдир».

Биз куйида болаларга берилиши керак бўлган баъзи ахлоқ-одоб воситаларини зикр киламиз:

Биринчи восита: Кўпинча бола таомга очкўз бўлади. Унга таом одобини ўргатиш лозим. Таомни ўнг кўли билан есин, таом ейишни бошлашдан илгари «Бисмиллах» десин, ўзининг олдидан есин ва

бошкалардан илгари таомга кўл урмасин.

Расулulloх саллalloху алайхи ва саллам Умар ибн Аби Саламанинг кўли таом устида ўйнаётганини кўрганларида: «Эй бола, Бисмиллаҳ дегин, ўнг кўлинг билан егин ва ўз олдиндан егин» дедилар. Шоир айтганидек:

Шошилмасман таом узра узатилганда кўл

Кавмнинг очкўзроги шошганрогидир бил.

Овкатга ва ундан еяётган кишига карамасин, бу бахиллик далилидир.

Иккинчи восита: Овкатланишда шошилмаслик ва таомни яхшилаб чайнашлик, лукмани кетма-кет олмаслик, одоб билан лукма олиш ва кўлини кийимига суртиб дог килмасликка буюринг. Тўкиб-сочиб пала-партиш емасин.

Учинчи восита: Баъзи пайтлар курук нон ейишга одатлантиринг. Нонни бирор нарса билан ейиш лозим деб ўйлайдиган бўлмасин. Чунки гоҳо хаётида нон ўткизадиган бирор нарса топилмайдиган холат ҳам бўлиб қолиши мумкин. Болага меъеридан ортикча ейишликни ёмонлиги ва кўп ейдиган одамларни хайвонга ўхшатиш билан баён килинг. Унинг олдида кўп овкат ейдиган болани ёмонланг, кам овкат ейдиган болани эса мактанг, токи у болага эргашсин ва гам-ташвиши факат корнигина бўлган очкўз кишига айланмасин.

Тўртинчи восита: Таомни бошкаларга илиниш ва овкатга харис бўлмасликни болага яхши кўрсатинг. Унинг хузурида дагал бўлган хар кайси таомни макталади, токи ширин таомларга берилиб қолмасин, ундан ажралиши кийин бўлади.

Бешинчи восита: Боланинг кийими оппок ва оддий бўлгани яхши. Кизил ва заъфарон ранглар билан бўялган ҳамда ипак матолардан

тикилган бўлмасин. Бундай кийимлар аёллар кийими ва ёмон, динсиз инсонларнинг кийими деган нарса боланинг фикрига сингади ва улардан жирканади.

Олтинчи восита: Болага тўпигидан пастда бўлган узун кийим кийиш ёмон кўрсатилади, токи узун кийим киймасликка одатлансин.

Ёттинчи восита: Ёш болани фаровонлик, дабдабали яшаш, фахрли кимматбахо кийимларни кийишга одатланган болалардан ва бу нарсаларга кизикадиган болалардан сакланади. Чунки ёш болани ёшлигидан ахамиятсиз ташлаб кўйилса, кўпинча ахлоксиз, ёлгончи, хасадчи, ўгри, чакимчи, ўжар, жонга тегадиган ва беор бўлиб етишади. Ахлоки гўзал бўлиши учун буларнинг хаммасидан сакланади.

Саккизинчи восита: Мактаб дарсларидан ташқари уйда куръон таълими, кейинрок куръон тафсири, Расулulloх саллаллоху алайхи ва салламнинг хадислари хамда фикхни таълим бериш билан машгул килиш мақсадга мувофиқ бўлади. Болани куръон ёдлашга, хадисларни ёдлашга кизиктирилади. Бунинг учун «Арбаъийна ан Нававийя» «Булугул маром» каби китоблардан фойдаланилади. Ёдлаш хақикий илмдир ким ёдламаса, кўпинча масъалаларни чиқаришга кодир бўлмайди. Яхши мавъизалар, солих кишиларнинг хабарлари, дунёдан юз ўгириш ва нафсни тарбиялаб чиниктириш хақидаги солих кишиларнинг хикояларини эътибор қилинади. Боланинг калбига солих кишиларни яхши кўриш ва уларга эргашиш уруги сочилади. Ашъарий, муътазила, шийъалар ва бошқа ахли бидъатларнинг китобларидан хазар қилдирилади.

Тўккизинчи восита: Хажв, аския ва ошиқларнинг дил изхори каби шеърлардан ва бунга мубтало бўлган инсонлардан болани саклаш керак. Чунки улар боланинг калбига қирган сайин фасод уругини

экадилар.

Ўнинчи восита: Хуснихат, шеърий масаллар ва зохидлик хақидаги шеърларни ёдлашга одатлантирилади. Амирул муминин Алий разияллоху анху: «Хуснихатни лозим тутинглар. Хуснихат ризк калитларидандир» — дедилар.

Ўн биринчи восита: Агар болада чиройли феъл, яхши хулк намоён бўлса, унинг бу хулки билан икром килиб, уни кувонтирадиган нарса билан мукофот лаб, одамлар орасида уни мактаб кўйилади. Гоҳо бунинг акси бўлиб бир марта ёмон хулк содир бўлиб колганда эса, уни билмаганликка олиб, одамлар орасида айби очилмайди ва обрўси тўкилмайди, бу каби холларда ҳеч бир бола қайтиб бундай ишни қилишга журъат қилмайди, хусусан бола уни бекитиб махфий қилаётган бўлса.

Ўн иккинчи восита: Бола агар ёмон одатини яна такрорласа, унга махфий суратда дашном берилади ва бу ишни жуда ёмон эканлиги уқтирилади ва унга бундай холатда уни бирон киши кўрса шарманда бўлиши айтилади. Лекин дашномни ортикча қилиб юборилмайди. Чунки, унинг ўзи хақида маломат эшитиши эътиборсиз нарсага айланади ва гап таъсир қилмайдиган бўлиб қолади.

Ўн учинчи восита: Ота ўзининг боласига бўлган сўзининг хайбатини саклайди ва болани гоҳи гоҳида уришиб кўяди, она уни отаси билан кўрқитади ва уни ёмон ишлардан қайтариб, отасининг қаттиклиги ва ундан кўрқишини уқтиради.

Она мадрасадир уни яхши жихозла

Асли пок авлод тарбиясин унга хосла

Диннинг ёмгирийла сугорилса гар

Она богдир гуркирар ва гуллаб-яшнар.

Ўн тўртинчи восита: Болани кундузи ухлашдан кайтарилади, чунки бу унга дангасалик келтиради. Эрта ухлаб эрта туришга одатлантирилади ва бу одат инсоннинг самарали хаёт кечиришида кўмакчи бўлишини тушунтиради.

Ўн бешинчи восита: Юмшок тўшак ишлатишдан кайтарилади, хатто аъзолари махкам бўлсин, танаси енгил бўлсин ва фаровонлик бўлмаганида сабрли бўлсин. Еб-ичишда, кийимда ва тўшакларда дагалликка одатлантирилади Расулуллох саллаллоху алайхи ва саллам: «Кўп овкат ейишдан саклинглар, кўп овкат калбни каттиклик билан захарлайди»- деганлар.

Ўн олтинчи восита: Болани яширинча киладиган ишлардан кайтариш керак, чунки у ёмонлигини билган ишларни яшириб килади, бу эса уни хар бир кабих ишни килишга ўрганиб қолишига сабаб бўлади.

Ўн еттинчи восита: Кундузи бир вақтда юриш, ҳаракат қилиш ва шугулланиб чиникишга одатлантирилади, токи ялков бўлиб, дангасаликка гирифтор бўлиб қолмасин. Мерганликни ўрганса ва яхши кўрса бунинг зиёни йўқ. От миниш ҳам яхшидир. (ҳозирги кундаги маркаблар ҳам шу жумладан) Расулуллох саллаллоху алайхи ва саллам: «Уч нарса лагв-беҳуда саналмайди, инсоннинг оти билан ўйнаши, камони билан ўйнаши ва ахли билан ўйнаши»- дедилар.

Ўн саккизинчи восита: Оёқларини очиб юрмаслик, юрганда шошилмасликка ва кўлини орқасига қилиб мутақаббир кишиларнинг қилиги каби ҳаракатлантирмасликка одатлантирилади. Расулуллох саллаллоху алайхи ва саллам бу юришдан кайтардилар.

Ўн тўққизинчи восита: Ўзининг тенгқурлари ва ўртоқлари олдида дадасининг нарсаси билан, таом ёки кийим ва шу каби нарсалар билан мактаниб, фахрланишдан кайтарилади ва хокисорликка, бирга

ўйнаётган болаларга нисбатан иззатли бўлиш ва улар билан гаплашганида мулойим бўлишга одатлантирилади.

Йигирманчи восита: Ўзи каби болалардан бирон нарса олишдан кайтарилади. Агар бола хурматли ва бой-бадавлат оиладан бўлса бировдан нарса олиш ёмонлик, хакирлик ва кадрнинг тушиши эканлигини тушунтирилади. Агар у факир кишиларнинг фарзанди бўлса, бировдан нарса олиш, тама эканлиги, тамагирликда эса хорлик борлиги ва бу итларнинг одати эканлиги, чунки ит бир лукмани кутиб хорланиб туриши тушунтирилади.

Йигирма биринчи восита: Болаларга олтин-кумуш, умуман пулни яхши кўриш ва ундан тама килишни ёмон килиб кўрсатилади. Уларни илон-чаёнлар ва захардан кўра кўпроқ пул ва олтин - кумушдан эҳтиёт килинади.

Йигирма иккинчи восита: Мажлисларда, бошқалар олдида тупурмаслик, бурун кокмаслик, мусулмонларга орқа ўгирмаслик ва кўп эснамасликка одатлантирилади.

Йигирма учинчи восита: Болага ўтириш кайфияти ўргатилади, чўкка тушиб ўтиради, ёки бир оёғи билан чўккалаб, иккинчи оёғини тиклаб ўтиради, ёки икки тиззасини кучоклаб ўтиради. Расулуллох саллаллоху алайхи ва саллам кўп холатларида шу кўринишларда ўтирар эдилар.

Йигирма тўртинчи восита: Аллохнинг зикридан бошқа гапларни кўп гапиришдан кайтарилади ва кўп гапириш уятсизлик аломати, тубан ва пасткаш одамларнинг болаларининг одатлари эканлигини баён килинади, токи бола ўзини кўп гапиришдан тийсин. Валлоху аълам.

Йигирма бешинчи восита: Ёшлигидан касам ичишга одатланиб колмаслиги учун, рост бўлсин ёлгон бўлсин, касам ичишдан

кайтарилади.

Йигирма олтинчи восита: Бемаъни, беҳаё сўзлар, лаънатлаш ва ҳақорат қилишдан қайтарилади. Оғзидан шоди кириб боди чиқадиган одамларга аралашидан болани сакланади, чунки уларнинг ёмонлиги иложсиз юқади. Бола одобини саклашнинг асли ёмонларга яқинлатмасликдир.

Йигирма еттинчи восита: Болага довураклик ва кийинчиликларга бардошли бўлиш ўргатилади. Бу сифатлар унинг олдида макталади. Буларни эшитиш билан унинг яхши амаллиги бола калбига қиради ва унга ўрганади.

Йигирма саккизинчи восита: Бола нима бўлганда ҳам бола, у тарбия чарчогидан хордик чиқариши учун яхши ўйинларга имкон яратиб бериш мақсадга мувофиқдир.

Йигирма тўққизинчи восита: Етти ёшга етганида намозга буюрилади ва таҳоратга одатланиши учун уни тарқ этса кечирилмайди. Ёлгон гапиришдан ва хиёнатдан кўрқитилади. Балогат ёшига етса унга ҳамма тақлифотлар юкланади.

Ўттизинчи восита: Ота-она, устоз, мураббий ва ҳар бир ўзидан катта ёшда бўлган қариндош ёки бегона бўлсин ҳар бир мусулмонга итоат қилишни, уларга иззат иқром ва ҳурмат кўзи билан қарашни ва уларнинг олдида ўйинни тарқ этишни таълим бериш лозимдир.

Бу одобларнинг ҳаммаси ҳали балогат ёшига етмаган ақлини таниган ёш болаларга тааллуқлидир.

Аллоҳдан фарзандларимизни тарбиялаши, уларни ҳар бир ёмонликдан саклаши ва бировларни адаштирайдиган, ўзлари адашмайдиган, тўғри йўл топган ва бошқаларни ҳам тўғри йўлга бошлайдиган кишилар қилишини сўраймиз. Ва салаллоҳу ала Мухаммадин ва ала

олихи ва сахбихи ва саллам.

Дорул Косим тайёрлаган

Ислом нури тахририяти таржима килган